

Yaşam

S a r g u n A . T o n t

Terbiyeli Bilgisayarlar...

Geçenlerde bir arkadaşıma, uzun süredir haber alamadığım birisinin nasıl olduğunu sorduğumda "sizlere ömür" dedi. Merhum yaşını başını almış biri olduğu için fazla üzüldüm diyemem; benim aklıma takılan "sizlere ömür" sözleri oldu. Dilimizde her derda deva bu tür deyimler olduğu için çok şanslıyız. ABD'de yaşarken cenaze törenlerinde taziye dilerken oldukça zorlanırdım. "Üzgünüm" ne kadar bayat ve anlamını yitirmiş bir kelime; ama biz "başınız sağolsun" diyerek görevimizi hiç zorlanmadan yerine getiriyoruz.

Tesadüf bu ya, eve dönüp bilgisayarımı açtığımda başka bir ölüm haberiyle karşılaştım; hem de yabancı bir dilde: "File can not be opened" (Dosya açılmaz). Dosyalarımın biri virüse yenik düşüp öbür dünyaya göç etmişti. Ne kadar sert bir mesaj değil mi? Bilgisayardan gelen bu tür küstah mesajlar beni eskiden beri rahatsız etmiştir. Windows dendiği zaman akla sadece evdeki pencereler geldiği zamanlarda, Digital şirketinin VAX sistemiyle yönetilen, zamanın en kuvvetli bilgisayarlarından birine bağlanırdım. Tam zamanı unuttum, sanırım iki saatten fazla bağlandığınız zaman "You will be terminated in 5 minutes!" (5 dakika sonra sonunuz gelecek) diye, ilk gördüğünüz zaman sizi dehşete düşüren bir me-

saj alırdınız. Terminatör filmlerinin daha yapılmadığı bir zamanda dede bilgisayarlar bu kadar kaba mesajlar verirse, torun PC'lerden başka ne beklenir ki diye kendi kendime düşünürken surf yaptığım bir sırada, tesadüfen rastladığım bir haber beni oldukça sevindirdi. Japonlar'ın ünlü Sony şirketi, Vaio adını verdiği terbiyeli bir bilgisayarı bir iki yıl kadar önce piyasaya sürmüştü.

Japonlar'ın ne kadar kibar bir toplum olduğunu bildiğim için ilk terbiyeli bilgisayarın o ülkede üretildiğini öğrenince doğrusu şaşırmadım. Arsız Batı bilgisayar sistemlerinin aksine, Vaio uyarıları ve mesajları Japonya'da çok popüler bir şiir türü olan 3 satırlık Haiku yoluyla çok daha zarif ve tes-

kin edici bir şekilde veriyor. (http://home.nc.rr.com/rwgarrison/h_Sony_Haiku.html). Sony'nin başı Asai Tawara'nın bu yeni sistemi basına tanıtırken verdiği örneklerden bir kaçını, dilimizin döndüğü kadarıyla sizlere aktaralım.

Bilgisayarınız açılırken kilitlendiği zaman şu mesaj çıkıyormuş:

İçerde kaos hüküm sürüyor

Düşün, tövbe et, düğmeye tekrar bas,

Düzen geri gelecek

Ekranınız can çekişirken gelen mesajın kalitesi, neredeyse üzüntünüzü unutturacak nitelikte:

Sanki kar yağıyor gibi, sonra sessizlik

Bu bin dolarlık ekran ölüyor

Güzellikler içinde.

Emin değiliz ama; herhalde şu mesaj bir dosyayı yalnızlıkla sildiğiniz zaman ekrana geliyor:

Hata yapılmazsa

Yaşamın anlamı kalmaz

Mücadele olmazsa, neşe de olmaz

(Bu arada şunu da belirtmekte fayda var: İnternet dergisi Salon'un editörleri bu Haiku'ların bir kısmının kendi dergilerinden aşırıldığını söylüyor (<http://archive.salon.com/21st/chal/1998/02/10chal2.html>). Biz Vaio bilgisayarını görmediğimiz, görsek de Japonca bilmediğimiz için bu konuda adil bir karar veremeyiz. Aslında bu habere birçok sitede rastladığımız halde böyle bir sistemin yüzde yüz var olduğundan da emin değiliz; ama fikir çok güzel.)

Aslında biz de oldukça kibar bir toplumuz. "Sözüm meclisten dışarı", "Söylemesi ayıptır" gibi deyimler dilimizden

düşmez. Kapılardan girip çıkarken birbirimize yol vermek için harcadığımız zamanı işyerinde harcasak milli randımanın yüzde 25 artacağından benim hiç şüphem yok. Kısacası, bu mesajların ilk kez ülkemizde kullanılmaması için hiç bir neden yoktu. Vakit geçmiş değil; Japonların Haiku'su varsa bizim de manilerimiz var:

*Bu dağları mavilli aldı
Kuş uçu tu yavrulu kaldı
Belleğimi fazla yükledin
Bu dosyan kilitli kaldı.*

Mesajların ille de mani olmaları gerekmez; şarkı türünde de olabilir. Örneğin:

*Bakmıyor virüsler feryade
Yetiş ey Norton yetiş imdada!*

Trajik durumlar, bu tür mesajlarla biraz olsun insanı hafifletir ama ben bazı yavan mesajların da daha cazip bir hâle getirilmesini isterim. Örneğin "Formatınız tamamlandı" cümlesine neden "Sihhatler olsun" eklenmesin?

Bilgisayar-edebiyat ilişkisi bu mesajlar-

la sınırlı değil, tabii. Yazarı bilinmeyen eserlerin sahiplerini belirlemekten tutun, hangi yazarın hangi yazardan ne kadar etkilendiği (aşırıldığı?) gibi, edebiyat eleştirmenlerinin kafasını kurcalayan birçok soruyu yanıtlamada bilgisayar oldukça fayda sağlıyor. Bu uygulamaların başında, insan beyin ve sinir sistemini örnek olarak geliştirilen sinir ağları (neural network) geliyor. Sinir ağlarının en önemli özelliği, diğer bilgisayar sistemlerine nazaran, şekilleri ve benzerlikleri çok daha kolay ortaya çıkarması.

Shakespeare'in kendisinden daha yaşlı Christopher Marlow'dan ne kadar etkilendiği eskiden beri tartışılan bir konudur. Hatta Shakespeare'in oyunlarının Marlowe tarafından yazıldığını iddia edenler bile var. T. Merriam adlı bir İngiliz araştırmacı, sinir ağları yoluyla bu soruyu yanıtlamış. Analizin sonuçlarına göre, yazarın IV. Henry oyununun 2 ve 3. bölümleri Marlow'un iki oyunundan esinlenmiş.

Merriam bir adım daha ileri giderek Shakespeare'nin "İki Akraba Asilzade" oyununun 2. bölümünün tamamını yazarın arkadaşı Fletcher'in, 3. bölümü ise iki yazarın ortaklaşa yazdığını iddia ediyor. (<http://ourworld.compuserve.com/homepages/rajm/expertnn.htm>)

Eğer teknik birikiminiz yeterli değilse sinir ağları sinirlerinizi kolayca bozabilecek kadar zor bir uygulama; ama içerik analizi (content analysis), ortaokulda cebirden çakan bir kişinin bile rahatlıkla uygulayabileceği bir yöntem. Bu analizde eser bilgisayara geçirildikten sonra, önceden belirlenen bazı kıstaslara göre, örneğin öfke, veya mutluluk, veya hüznü içeren kelime ve deyimlerin dağılışı, istatistiksel metodlarla inceleniyor. Bu analizler bir yazarın ruh durumunun, eser yazıldığı zaman nasıl olduğu hakkında önemli mesajlar veriyor. Örneğin yazar gençliğinde çok öfkeli; fakat yaşlandığı zaman çok daha mülayim bir seyir izlemiştir.

Bütün bunlar aklıma başka bir deyim getirdi: "Üzümü ye, bağını sorma". Profesyonel edebiyatçılara faydası olabilir ama sizin benim gibi insanlar için bu çeşit otopsilere bilmem gerek var mı?

Tabii teknolojinin sanat veya edebiyata bir el uzatması sevindirici bir olay ama aşırıya kaçmamak şartıyla. Fıkırayı büyük bir olasılıkla zaten duymuşsunuzdur ama anımsatmakta fayda var. Adamın biri ilk kez bir keman resitaline gitmiş. Yanındaki kemancının tellerinin neden yapıldığını sormuş, "kedi bağırsağı" yanıtını almış. Ya kemancının yayı? Onun da at kuyruğundan yapıldığını öğrenmiş. Eve döndüğünde arkadaşı konseri nasıl bulduğunu sorunca şu yanıtı vermiş: "Valla, adamın biri at kuyruğunu kedi bağırsağına sürdü durdu." Eğer ayrıntılara fazla saplanırsanız siz de aynı hatayı işleyebilirsiniz.

